

зростання. Загалом концентрація світового ринку дуже висока, 10 країн забезпечують збір близько 75% загальносвітових премій. Серед країн беззаперечним лідером за обсягом зібраних страхових премій були і залишаються США, які забезпечують понад четвертину світового страхування. В цілому за усередненими показ-

никами світовий страховий ринок вийшов на докризовий рівень та продовжує помірний розвиток.

1. Приказюк Н.В., Марченко Г.Ю. Стратегії поведінки страхових організацій на сучасному страховому ринку // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Серія "Економіка". – 2010. – №120. – С. 24-27. 2. Swiss Re, Economic Research & Consulting, sigma No. 3/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.swissre.com.

Надійшла до редколегії 14.11.12

УДК 330:34

І. Януль, канд. екон. наук, доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ : ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Досліджено особливості функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні, визначено види та характерні риси пенсійних виплат з недержавного пенсійного забезпечення, визначено проблеми та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення.

Ключові слова: система пенсійного забезпечення, недержавне пенсійне забезпечення, недержавні пенсійні фонд.

Исследованы особенности функционирования системы пенсионного обеспечения в Украине, определены виды и характерные черты пенсионных выплат по негосударственному пенсионному обеспечению, определены проблемы и перспективы развития негосударственного пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: система пенсионного обеспечения, негосударственное пенсионное обеспечение, негосударственные пенсионные фонды.

Article is about features of private pension insurance in Ukraine, the types and characteristics of retirement benefits from private pensions, problems and prospects of private pension insurance development.

Keywords: pension system, private pension provision, private pension fund.

Постановка проблеми. Підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян України потребує додаткових джерел фінансування – у першу чергу через формування фондів недержавного пенсійного страхування. Пенсійні кошти, накопичені в таких фондах – потужний інвестиційний ресурс для економіки країни. Таким чином, розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є актуальним з позиції посилення соціального захисту громадян та стимулювання зростання економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням системи недержавного пенсійного забезпечення займаються відомі українські вчені, зокрема : В. Базилевич, Н. Вицкова, Н. Науменкова, Б. Надточій та інші. Проте, в умовах розвитку ринку, прийняття нового законодавства у цій сфері перспективним є дослідження особливостей функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення, визначення напрямів його розвитку.

Відповідно, **метою статті** є дослідження функціонування окремих ланок недержавного пенсійного забезпечення в Україні, проблеми їх співпраці та підвищення рівня пенсійного забезпечення населення.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що система недержавного пенсійного забезпечення являє собою

третій рівень пенсійного страхування, що базується на засадах добровільної участі громадян України, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних нагромаджень з метою отримання додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [4,6].

Відповідно до законодавства України недержавне пенсійне страхування здійснюється :

- пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;
- страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- банківськими установами шляхом укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Слід наголосити, що кожна із складових відіграє важливу роль у функціонуванні пенсійного забезпечення громадян.

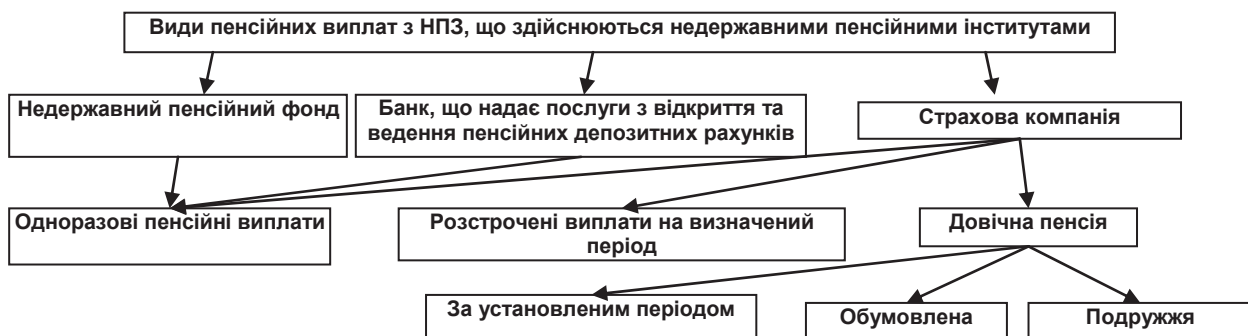

Рис. 1. Види пенсійних виплат з недержавного пенсійного забезпечення

Джерело: [5]

Як бачимо з рис.1, недержавні пенсійні фонди можуть здійснювати пенсійні виплати двох видів:

- пенсії на визначений строк;
- одноразова пенсійна виплата.

Пенсія на визначений строк розраховується із строку не менше 10 років від початку здійснення першої виплати.

Довічні пенсії (довічні анuitети) виплачуються учаснику фондів страховими організаціями, з якими учасники уклали договір страхування довічної пенсії, за рахунок грошових коштів, перерахованих страховій організації. Розмір довічної пенсії розраховує страхова організація, якій учасник фонду подає заяву та довідку адміністратора НПФ про обсяг належних учаснику фонду. Ці кошти можуть бути перераховані страховій організації повністю або частково. З урахуванням пенсійних коштів на основі актуарних розрахунків визначається розмір довічної пенсії.

Переваги пенсійного страхування через недержавні пенсійні фонди пов'язані з особливостями їх функціонування та законодавчого регулювання.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – це неприбуткова організація, що створюється з метою накопичення пенсійних внесків на користь своїх учасників та здійснення пенсійних виплат. НПФ створюються на підставі рішення засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Недержавне пенсійне забезпечення є для пенсійних фондів виключним видом діяльності. Проведення пенсійними фондами іншої діяльності, не передбаченої законодавством забороняється. НПФ не може бути проголошений банкрутом та ліквідований за законодавством про банкрутство. Якщо відбувається ліквідація фонду, у визначеному законодавством порядку, пенсійні активи при цьому не втрачаються, а передаються в інший НПФ, страхову компанію чи комерційний банк. Термін позивної давності для претензій учасників НПФ безмежний. Відповідно до законодавства діяльності недержавних пенсійних фондів здійснюють адміністратори [2].

Необхідно відмітити посилення вимог щодо роботи адміністраторів, зокрема ліцензування, величина регулятивного капіталу (не менше як 500 млн. грн.).

За період з 2005 по 2011 роки кількість НПФ зросла із 54 до 103. Їх обслуговує 44 адміністратори. Станом на 31.12.2010 року адміністраторами НПФ було укладено 69 741 пенсійних контрактів з 56 139 вкладниками, з яких 2 385 вкладників – юридичні особи, а 53 754 вкладники – фізичні особи [10].

НПФ функціонують як відкриті, корпоративні та професійні [2]. Відкриті пенсійні фонди створюються юридичними особами як на державному, так і на муніципальному рівнях, що розширює можливості регіонів у вирішенні соціальних питань.

Корпоративні пенсійні фонди створюються роботодавцями і учасниками таких фондів є громадяни, пов'язані трудовими відносинами з цими роботодавцями. При створенні корпоративних пенсійних фондів роботодавці беруть на себе безумовне зобов'язання сплачувати додаткові пенсійні внески на користь своїх працівників. Необхідно відмітити, що близько 95% НПФ в Україні створено підприємствами – роботодавцями.

Професійні НПФ створюються об'єднаннями громадян або юридичних осіб за професійною ознакою. Учасниками таких фондів можуть бути громадяни пов'язані за родом їх професійної діяльності.

Результативність діяльності пенсійного фонду безпосередньо залежить від ефективності використання його активів. Необхідно відмітити, що Закон "Про недержавне пенсійне забезпечення" передбачає досить жорсткі обмеження діяльності осіб, що здійснюють управління активами недержавних пенсійних фондів [2]. Наступним учасником системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні є страхові компанії. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" визначає, що суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення є страхові компанії, які уклали договори

страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті.

Пенсійне страхування страховими організаціями здійснюється лише на добровільній основі. Договори укладаються на підставі повного розуміння застрахованими змісту такої операції та глибокої довіри до страховика.

Слід наголосити, що існують суттєві відмінності між страховою компанією та НПФ як суб'єктами недержавного пенсійного страхування.

По-перше, НПФ може здійснювати виплату пенсій на певний термін, але не може виплачувати довічні пенсії. По-друге, страхові організації створюються у формі товариств, які здійснюють підприємницьку діяльність із метою отримання прибутку.

Згідно із статистичними даними, трохи менше ніж 10% продуктів страхування життя, що пропонуються страховими компаніями в Україні позиціонуються як пенсійні продукти для клієнтів, всі ж інші – "ризик +", що означає, що клієнти не тільки страхують ризик смерті, інвалідності та втрати роботи, а й накопичують певні кошти та мають можливість в кінці терміну отримати накопичені кошти та інвестиційний дохід у вигляді одноразової виплати чи анuitет ними платежами протягом наперед визначеного періоду.

Значну частку у цій сфері страхування формує корпоративний сектор. Через пенсійне страхування здійснюється мотивація персоналу. Необхідно відмітити, що програми корпоративного страхування застосовують великі підприємства, що є компаніями з іноземним капіталом.

Для корпоративних клієнтів страховики пропонують два основних види пенсійного страхування :

1. Перший включає не тільки накопичення, а й страховий захист. Тобто, страхова сума зберігається незалежно від можливих непередбачених обставин (нешасний випадок, тощо) й застрахована особа (або спадкоємець) одержують накопичені кошти в будь-якому випадку.

2. Другий передбачає, що при здійсненні пенсійного страхування заощадження виплачуються лише за умови досягнення клієнтом певного віку.

Підсумовуючи, необхідно наголосити, що в Україні переважає корпоративне пенсійне страхування, причому переважна більшість страхових компаній надають перевагу страхування життя. Так зване, "самостійне" страхування практично відсутнє. Такий стан пов'язаний із недосконалістю нормативного регулювання (Закон України "Про страхування" не зазначає, що компанії із страхування життя мають право здійснювати пенсійне страхування). Важливим чинником є також недостатньо високий рівень життя населення в Україні. Накопичення коштів у системі недержавного пенсійного забезпечення здійснюється через банківські установи, що відкривають пенсійні депозитні рахунки. Недержавне пенсійне забезпечення банки здійснюють шляхом укладання договорів про відкриття депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Фонд гарантує вклади громадян в національній та іноземній валюті, включаючи відсотки, але не більше 150 000 грн. закладами у кожному банку, філії іноземного банку на день настання недоступності вкладів.

Для відкриття пенсійного депозитного рахунку фізична особа має надати до банку: паспорт або документ, що його замінює; довідку про присвоєння ідентифікаційного номера. На підставі поданих документів укладається договір банківського вкладу. На підтвердження укладання договору банківського вкладу і внесення грошових коштів на пенсійний депозитний рахунок банк видає фізичній особі ощадну книжку або ін-

ший документ, що її замінює і видається згідно з внутрішніми положеннями банку.

Після відкриття рахунку фізична особа вносить та перераховує з іншого власного рахунку кошти на депозитний рахунок.

Необхідно відмітити, що надання послуг комерційних банків для відкриття пенсійних депозитних рахунків є досить важливим щодо надійності збережень у накопичувальній пенсійній системі. Проте, як показав досвід, у період кризи, станом на 31 березня 2009 року постановою Правління НБУ було призначено тимчасову адміністрацію в 17 банківських установах. У семи з них знаходились кошти учасників 42 недержавних пенсійних фондів на загальну суму близько 44.9 млн. грн., що становило 7% від загальної вартості активів всіх НПФ.

Найбільшим "боржником" серед банківських установ був ТОВ "Укрпромбанк", у якому зосереджувалось 28.4 млн. грн., грошових коштів учасників недержавного пенсійного забезпечення 32 НПФ. Введення тимчасової адміністрації в банківських установах призвело на введення мораторію на задоволення вимог кредиторів та "замороження" використання активів НПФ компаніями з управління активами та депозитних рахунків банків з метою подальшого інвестування, здійснення пенсійних виплат учасникам НПФ. Такі ситуації негативно впливають на інвестиційну діяльність НПФ та знижують довіру фізичних осіб щодо накопичення коштів на депозитних рахунках [7].

Висновки. Отже, успішне функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні потребує вирішення ряду проблем, які стосуються:

- удосконалення законодавчого регулювання діяльності комерційних банків щодо виконання зобов'язань

за пенсійними депозитними рахунками у разі погіршення показників ліквідності;

- урегулювання питань здійснення пенсійного страхування страховими компаніями (надання права здійснювати саме пенсійного страхування, а не лише в межах страхування життя);

- забезпечення зацікавленості роботодавців у фінансуванні недержавних пенсійних програм для працівників;

- підвищення доходів громадян з метою стимулювання особистого недержавного пенсійного страхування;

- здійснення заходів щодо захисту коштів учасників системи накопичувального пенсійного забезпечення від знецінення та інших ризиків.

1. Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування": чинне законодавство зі змістом та доповненнями станом на 04.10.2011 р.: – К: вид. Паливода А. В., 2011. – 140 с. 2. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення": чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 04.10.2011 р.: – К: вид. Паливода А. В., 2011 – 80 с. 3. Закон України "Про страхування" від 07.03.96 N 86/96-ВР / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80. – Назва з екрану. 4. Базилевич В.Д. Державні фінанси: Навчальний посібник/ В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик – К.: Атіка, 2002. – 368 с. 5. Бахмач А. О. Недержавні пенсійні фонди : статистика, перспективи / А.О. Бахмач // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. – №9. – 14-15 с. 6. Вітка Ю. Недержавні пенсійні фонди: українська модель/ Ю. Вітка: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua>. 7. Науменкова С.В. Функціонування недержавних пенсійних фондів на ринку фінансових послуг України / С.В.Науменкова // – 2010. – №4. – 3-16 с. 8. Терещенко Г.М. Становлення та розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua. 9. Офіційний веб-сайт Пенсійного фонду України: [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua>. 10. Офіційний веб-сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dpf.gov.ua>.

Надійшла до редакції 16.11.12

УДК 368.029

В. Веретнов, ст. викл. (КНЕУ ім. В. Гетьмана)

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЯМИ НЕПРОПОРЦІЙНОГО ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

У статті досліджуються чинники, що впливають на управління інноваціями непропорційного перестрахування, сутність інновацій непропорційного страхування, розглядаються фактори впливу на ефективність управління інноваціями, бізнес система перестраховика.

Ключові слова: управління інноваціями, перестраховик, цедент, непропорційне перестрахування.

В статье исследуются факторы, влияющие на управление инновациями непропорционального перестрахования, сущность инноваций непропорционального страхования, рассматриваются факторы влияния на эффективность управления инновациями, бизнес система перестраховщика.

Ключевые слова: управление инновациями, перестраховщик, цедент, непропорциональное перестрахование.

This article investigates the factors that influence innovation management disproportionate reinsurance disproportionate nature innovation insurance considered impacts on the effectiveness of innovation management, business system reinsurer.

Keywords: innovation management, reinsurer, cedent, non-proportional reinsurance.

Постановка проблеми. Ефективне управління інноваціями сьогодні є одним із викликів сучасного економічного буття, зокрема в царині фінансового страхового, перестрахового ринків, в тому числі, його частини на непропорційній основі. Інновації непропорційного перестрахування носять складний, межпредметний характер, та можуть, в залежності від якості управління ними, як забезпечувати виживання, конкурентоздатність на вітчизняному та міжнародному страховому ринку, сприяти усталеному розвитку страховика, перестраховика, так і викликати руйнівні наслідки, наприклад призводити до банкрутства, як завдяки занадто швидким процесам інновацій, так при їх відсутності або повільності впровадження.

Окрім цього, інновації у непропорційному перестрахованні можуть бути відносні, наприклад певні нововведення на цьому ринку чи в цій компанії, абсолютні, які розроблені і застосовуються дійсно вперше. Застосування інновацій у непропорційному перестрахованні

доцільне в першу чергу в діяльності страховиків суб'єктів міжнародного перестрахового ринку.

Зокрема, у вітчизняних цедентів, які навчаються інноваціям, через запозичення передового, зарубіжного досвіду та адаптації його до наших умов, у вітчизняних експортерів перестрахових послуг, які через інновації досягають певних конкурентних переваг над більш досвідченими та потужнішими міжнародними професійними перестраховиками. Частина вітчизняних і міжнародних теоретиків та практиків страхування не визнають перестраховання, як бізнес, ціль якого надати якісні перестрахові послуги, задовольнити потреби та очікування цедентів, відшкодувати збитки перестраховальникам та отримати прибутки.

Навпаки, перестрахування для них грає допоміжну господарчу роль захисту страхових портфельів від певних небезпечних ризиків, а ринкові можливості, технології продажу, продукту взагалі є недоречним тоном у спілкуванні сторін. Це пояснюється тим, що більшість